

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ
БІЛІМ ЖӘНЕ ҒЫЛЫМ МИНИСТРЛІГІ
ҒЫЛЫМ КОМИТЕТІ
Ш.Ш.УӘЛИХАНОВ АТЫНДАҒЫ ТАРИХ
ЖӘНЕ ЭТНОЛОГИЯ ИНСТИТУТЫ

«EDU.E-HISTORY.KZ»

ЭЛЕКТРОНДЫҚ ҒЫЛЫМИ ЖУРНАЛЫ

№ 4(20) қазан-желтоқсан 2019
ISSN 2710-3994

Бас редактор:
Қабылдинов Зиябек Ермұқанұлы

Редакциялық алқа:

- Абашин Сергей Николаевич – тарих ғылымдарының докторы, профессор, Санкт-Петербургтегі Европа университеті (Ресей)
- Абдырахманов Толобек Абылович – тарих ғылымдарының докторы, профессор, И. Арабаев атындағы Қызыл мемлекеттік университетінің ректоры. (Қырғызстан)
- Аяған Бүркітбай Ғелманұлы – тарих ғылымдарының докторы, профессор, ҚР БҒМ ҒК Мемлекет тарихы институты директорының орынбасары. (Қазақстан)
- Әлімбаев Нұрсан – тарих ғылымдарының кандидаты, профессор, Қазақстан Республикасы Орталық мемлекеттік музейінің директоры. (Қазақстан)
- Әбусейтова Меруерт Қуатқызы – тарих ғылымдарының докторы, профессор, ҚР ҰҒА корр.-мүшесі. ҚР БҒМ ҒК Р. Сүлейменов атындағы Шығыстану институтының «Тарихи материалдарды зерттеу» орталығының директоры. (Қазақстан)
- Әбіл Еркін Аманжолұлы – тарих ғылымдарының докторы, профессор, ҚР БҒМ ҒК Мемлекет тарихы институтының директоры. (Қазақстан)
- Голден Кэти Стромайл (Kathie Stromile Golden) – PhD, Миссисипи өңірлік мемлекеттік университеті (Mississippi Valley State University) (АҚШ)
- Кәрібаев Берекет Бақытжанұлы – тарих ғылымдарының докторы, профессор, ҚР ҰҒА академигі, Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті, «Қазақстан тарихы» кафедрасының меңгерушісі. (Қазақстан)
- Қожамжарова Дария Пернешқызы – тарих ғылымдарының докторы, профессор, ҚР ҰҒА академигі, М. Әуезов атындағы Оңтүстік Қазақстан университетінің ректоры. (Қазақстан)
- Кожирова Светлана Басиевна – саясаттану ғылымдарының докторы, профессор, Фудан Университетінің Қытай және Орталық Азияны зерттеу орталығының мен «Астана» ХҒК бірлескен директоры (Қазақстан)
- Козодой Виктор Иванович – тарих ғылымдарының докторы, профессор. (Ресей)
- Көкебаева Гүлжауһар Какенқызы – тарих ғылымдарының докторы, профессор, ҚР БҒМ ҒК Ш.Ш. Уәлиханов атындағы Тарих және этнология институты (Қазақстан)
- Көмеков Болат Ешмұхамедұлы – тарих ғылымдарының докторы, профессор, ҚР ҰҒА академигі, Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті Халықаралық қыпшақтану институтының директоры, Л.Н.Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университетінің профессоры. (Қазақстан)
- Матыжанов Кенжехан Ісләмжанұлы – филология ғылымдарының докторы, профессор, ҚР ҰҒА корр.-мүшесі, М.О. Әуезов атындағы әдебиет және өнер институтының директоры. (Қазақстан)
- Моррисон Александр (Morrison Alexander) – PhD, профессор Оксфордского университета (Великобритания)
- Муртазаева Рахборхон Хамидқызы – тарих ғылымдарының докторы, Мирзо Ұлықбек атындағы Өзбекстан ұлттық университеті «Өзбекстан тарихы» кафедрасының профессоры. (Өзбекстан)
- Панто Дмитрий (Panto Dmitri) – PhD доктор, Гданьск қаласындағы Екінші дүниежүзілік соғыс мұражайының ғылыми қызметкері. (Польша)
- Римантас Желвис (Želvy Rimantas) – тарих ғылымдарының докторы, профессор, Вильнюс педагогикалық университеті (Литва)
- Самашев Зайнолла Самашұлы – археолог, тарих ғылымдарының докторы, профессор, Герман археология институтының корр.-мүшесі. ҚР БҒМ ҒК Ә. Марғұлан атындағы Археология институты. (Қазақстан)
- Сайлан Болат Санабайұлы – тарих ғылымдарының докторы, Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті. (Қазақстан)
- Смағұлов Оразақ Смағұлұлы – тарих ғылымдарының докторы, профессор, ҚР ҰҒА академигі, Балон ғылым академиясының корр.-мүшесі, Ш.Ш. Уәлиханов атындағы сыйлықтың лауреаты, ғылым мен техниканың еңбек сіңірген қайраткері, Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университетінің профессоры. (Нұр-Сұлтан, Қазақстан)
- Сыдықов Ерлан Бәтмашұлы – тарих ғылымдарының докторы, профессор, Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университетінің ректоры. (Қазақстан)
- Таймағамбетов Жәкен Қожахметұлы – тарих ғылымдарының докторы, профессор, ҚР ҰҒА академигі, ҚР Ұлттық музейі. (Қазақстан)

Жауапты редактор:
Қаипбаева Айнагүл Толғанбайқызы

Ғылыми редактор:
Қозыбаева Махаббат Мәлікқызы

Редактор:
Кубеев Рустем Жаулыбайұлы

Жауапты хатшы:
Қоңқабаева Арайлым

Техникалық хатшы:
Хумарзах Алтынбек

Главный редактор:
Кабульдинов Зиябек Ермуханович

Редакционная коллегия:

Абашин Сергей Николаевич – доктор исторических наук, профессор, Европейский университет в Санкт-Петербурге (Россия)

Абдырахманов Толобек Абылович – доктор исторических наук, профессор, ректор Кыргызского государственного университета им. И. Арабаева (Кыргызстан)

Алимбай Нурсан – кандидат исторических наук, профессор, директор Центрального государственного музея Республики Казахстан (Казахстан)

Абусеитова Меруерт Хуатовна – доктор исторических наук, профессор, чл.-корр. НАН РК, директор Республиканского центра по изучению исторических материалов Института востоковедения имени Р.Б. Сулейменова (Казахстан)

Абиля Еркин Аманжолович – доктор исторических наук, профессор, директор Института истории государства КН МОН РК (Казахстан)

Аяган Буркитбай Гелманович – доктор исторических наук, профессор, заместитель директора Института истории государства КН МОН РК (Казахстан)

Голден Кэтти Стромайл (Kathie Stromile Golden) – PhD, Государственный университет долины Миссисипи (Mississippi Valley State University) (США)

Исмагулов Оразак Исмагулович – доктор исторических наук, профессор, академик НАН РК, член-корр. Болонской академии наук, лауреат премии им. Ч.Ч. Валиханова, заслуженный деятель науки и техники, профессор Евразийского национального университета имени Л.Н. Гумилева (г. Нур-Султан, Казахстан)

Карибаев Берекет Бахытжанович – доктор исторических наук, профессор, академик НАН РК, заведующий кафедрой истории Казахстана, Казахский национальный университет им. аль-Фараби (Казахстан)

Кожамжарова Дария Пернешовна – доктор исторических наук, профессор, академик НАН РК, ректор Южно-Казахстанского университета им. М.Ауэзова (Казахстан)

Кожирова Светлана Басиевна – доктор политических наук, профессор, содиректор Центра исследования Китая и Центральной Азии Фуданьского Университета и МНК «Астана», руководитель Центра китайских и азиатских исследований (Казахстан)

Козодой Виктор Иванович – доктор исторических наук, профессор (Россия)

Кокебаева Гульжаухар Какеновна – доктор исторических наук, профессор, главный научный сотрудник Института истории и этнологии им. Ч.Ч.Валиханова КН МОН РК (Казахстан)

Кумекоев Болат Ешмухамбетович – доктор исторических наук, профессор, академик НАН РК, директор Международного института кипчаковедения Казахского национального университета имени аль-Фараби, профессор Евразийского национального университета имени Л.Н. Гумилева (Казахстан)

Матыжанов Кенжехан Слямжанович – доктор филологических наук, профессор, чл.-корр. НАН РК, директор Института литературы и искусства им. М. Ауэзова (Казахстан)

Моррисон Александр (Morrison Alexander) – PhD, профессор Оксфордского университета (Великобритания) Муртазаева Рахборхон Хамидовна – доктор исторических наук, профессор кафедры «Истории Узбекистана»

Национального университета Узбекистана имени Мирзо Улугбека. (Узбекистан)

Панто Дмитрий (Panto Dmitri) – доктор PhD, профессор, главный специалист научного отдела Музея Второй мировой войны г. Гданьска (Польша)

Римантас Желвис (Želvys Rimantas) – доктор педагогических наук, профессор, Вильнюсский педагогический университет (Литва)

Самашев Зайнолла Самашевич – археолог, доктор исторических наук, профессор, чл.-корр. Германского археологического института. Институт археологии им. А.Маргулана КН МОН РК (Казахстан)

Сайлан Болат Санабаевич – доктор исторических наук, Казахский национальный университет им. аль-Фараби (Казахстан)

Сыдыков Ерлан Батташев – доктор исторических наук, профессор, академик НАН РК, ректор Евразийского национального университета им. Л.Н. Гумилева (Казахстан)

Таймагамбетов Жакен Кожакметович – доктор исторических наук, профессор, академик НАН РК, Национальный музей РК (Казахстан)

Ответственный редактор:
Каипбаева Айнагуль Толганбаевна

Научный редактор:
Козыбаева Махаббат Маликовна

Редактор:

Кубеев Рустем Джаулыбайулы

Ответственный секретарь:
Конкабаева Арайлым Нурболатовна

Технический секретарь:
Хумарзах Алтынбек

Editor-In-Chief:

Kabuldinov Ziabek Ermukhanovich

Members of editorial board:

Abashin Sergei Nikolaevich – Doctor of Historical Sciences, Professor, European University at St. Petersburg (Russia)
 Abdyrakhmanov Tolobek Abylovich – Doctor of Historical Sciences, Professor, Rector of I. Arabaev Kyrgyz State University (Kyrgyzstan)

Alimbay Nursan – Candidate of Historical Sciences, Professor, Director of the Central State Museum of the Republic of Kazakhstan (Kazakhstan)

Abusseitova Meruert Khuatovna – Doctor of Historical Sciences, Professor, Corresponding Member of the NAS RK, Director of the Republican Center for the Study of Historical Materials at R.B. Suleimenov Institute of Oriental Studies (Kazakhstan)

Abil Yerkin Amanzholovich – Doctor of Historical Sciences, Professor, Director of the Institute of History of the State CS MES RK (Kazakhstan)

Ayagan Burkitbai Gelmanovich – Doctor of Historical Sciences, Professor, Deputy Director of the Institute of History of the State CS MES RK (Kazakhstan)

Golden Kathie Stromile – PhD, Mississippi Valley State University (USA)

Ismagulov Orazak Ismagulovich – Doctor of Historical Sciences, Professor, Academician of the National Academy of Sciences of the Republic of Kazakhstan, Corresponding Member of Bologna Academy of Sciences, winner of Ch.Ch. Valikhanov Award, Honored Worker of Science and Technology, Professor of L.N. Gumilyov University (Kazakhstan)

Karibayev Bereket Bakhytzhonovich – Doctor of Historical Sciences, Professor, Academician of the National Academy of Sciences of the Republic of Kazakhstan, Head of the Department of History of Kazakhstan, Al-Farabi Kazakh National University (Kazakhstan)

Kozhamzharova Daria Perneshovna – Doctor of Historical Sciences, Professor, Academician of the NAS of the Republic of Kazakhstan, rector of the M. Auezov South Kazakhstan University (Kazakhstan)

Kozhirova Svetlana Bassieva – Doctor of Political Science, Professor, Co-Director of the Center for the Study of China and Central Asia of Fudan University and the International Scientific Complex of the National Company "Astana", Head of the Center for Chinese and Asian Studies (Kazakhstan)

Kozodoi Viktor Ivanovich – Doctor of Historical Sciences, Professor (Russia)

Kokebayeva Gulzhaukhar Kakenovna – Doctor of Historical Sciences, Professor, chief researcher at Ch.Ch. Valikhanov Institute of History and Ethnology CS MES RK (Kazakhstan)

Kumekov Bolat Eshmukhambetovich – Doctor of Historical Sciences, Professor, Academician of the National Academy of Sciences of the Republic of Kazakhstan, Director of the International Institute of Kipchak Studies of the Al-Farabi Kazakh National University, Professor at L.N. Gumilyov Eurasian National University (Kazakhstan)

Matyzhanov Kenzhekhan Slyamzhanovich – Doctor of Philology, Professor, Corresponding Member of the NAS RK, Director of M. Auezov Institute of Literature and Art (Kazakhstan)

Morrison Alexander – PhD, Professor, University of Oxford (UK)

Murtazayeva Rakhborkhon Khamidovna – doctor of Historical Sciences, Professor at the Department of «History of Uzbekistan» of Mirzo Ulugbek National University of Uzbekistan. (Uzbekistan)

Panto Dmitri – PhD, researcher at the Museum of the Second World War in Gdansk (Poland)

Rimantas Želvys – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Vilnius Pedagogical University (Lithuania)

Samashev Zainolla Samashevich – archaeologist, Doctor of Historical Sciences, Professor, Corresponding Member of German Archaeological Institute. A. Marghulan Institute of Archeology CS MES RK (Kazakhstan)

Sailan Bolat Sanabayevich – Doctor of Historical Sciences, Al-Farabi Kazakh National University (Kazakhstan)

Sydykov Erlan Battashevich – Doctor of Historical Sciences, Professor, Academician of the National Academy of Sciences of the Republic of Kazakhstan, Rector of L.N. Gumilyov Eurasian National University (Kazakhstan)

Taimagambetov Zhaken Kozhakhmetovich – Doctor of Historical Sciences, Professor, Academician of the National Academy of Sciences of the Republic of Kazakhstan, National Museum of the Republic of Kazakhstan (Kazakhstan)

Executive Editor:

Kaipbayeva Ainagul Tolganbayevna

Scientific Editor:

Kozybayeva Makhabbat Malikovna

Editor:

Kubeyev Rustem Dzhaulybayevich

Executive Secretary

Konkabayeva Arailym Nurbolatovna

Technical secretary:

Khumarzak Altynbek

ШІЛІКТІ-ТАРБАҒАТАЙ АРХЕОЛОГИЯЛЫҚ ЭКСПЕДИЦИЯСЫНЫҢ 2019 ЖЫЛЫ ЕЛЕКЕ САЗЫ ҚОРЫМЫНДА ЖҮРГІЗГЕН ЗЕРТТЕУ ЖҰМЫСТАРЫ

Төлеубаев Ә.Т.¹, Жұматаев Р.С.², Шакенов С.Т.³, Ерғабылов А.Е.⁴

¹Т.ғ.д., профессор,

²аға оқытушы,

³PhD докторант, оқытушы,

⁴Әл-Фараби атындағы ҚазҰУ археология, этнология және музеология кафедрасы

Аңдатпа. Ғылыми жұмыста авторлар 2019 жылы Шығыс Қазақстан облысының басшысы Д.К. Ахметовтың бастамасымен Тарбағатай ауданы Елеке сазы-2 қорымында Шілікті-Тарбағатай археологиялық экспедициясының жүргізген зерттеу жұмыстарының есептік мақаласын ұсынып отыр. Мақалада аталған экспедиция мүшелерімен есептік маусымда атқарылған жұмыстар көрсетіліп, жекелеген ескерткіштердің сипаттамасы жасалған. Қазба жұмыстары барысында анықталған құрылыстар мен табылған бұйымдар суреттеліп, салыстырмалы анализ қорытындылары көрсетілген. Аталған аймақта археологиялық ескерткіштердің хронологиялық шеңбері өте ауқымды болғандықтан, ғылыми топтың зерттеу жұмыстарында сақ-скиф, ерте түрік және де ХҮІІ-ХХ ғасырдағы қазақтарға да тән артефактілер мен темір бұйымдар кездесіп жатты. **Түйін сөздер:** Елеке сазы, қорған, ерте темір дәуірі, ат әбзелдері

ИССЛЕДОВАНИЯ, ПРОВЕДЕННЫЕ ШИЛИКТИ - ТАРБАГАТАЙСКОЙ АРХЕОЛОГИЧЕСКОЙ ЭКСПЕДИЦИЕЙ В 2019 ГОДУ НА МОГИЛЬНИКЕ ЕЛЕКЕ САЗЫ

Төлеубаев Ә.Т.¹, Жұматаев Р.С.², Шакенов С.Т.³, Ерғабылов А.Е.⁴

¹профессор КазНУ имени аль-Фараби

²старший преподаватель КазНУ имени аль-Фараби

³PhD докторант КазНУ имени аль-Фараби

⁴преподаватель КазНУ имени аль-Фараби

Аннотация. В научной работе авторы представили отчетную статью о проведенных исследованиях в 2019 году на могильнике Елеке сазы-2 Тарбагатайского района Шиликтинско-Тарбагатайской археологической экспедицией по инициативе главы Восточно-Казахстанской области Д. К. Ахметова. Членами экспедиции, упомянутой в статье, были представлены работы, выполненные в отчетном сезоне, составлены характеристики отдельных памятников. В ходе раскопок описаны выявленные сооружения и найденные изделия, представлены результаты сравнительного анализа. Так как хронологический круг археологических памятников в данном регионе очень обширен, в исследовательской работе научной группой были встречены артефакты и железные изделия, характерные для Сако-скифского времени, ранних тюрок и казахов ХҮІІ-ХХ веков.

Ключевые слова: могильник Елеке сазы, курган, раннежелезный век, конская упряжь.

RESEARCH WORK CARRIED OUT BY THE SHILIKTY-TARBAGATAI ARCHAEOLOGICAL EXPEDITION IN 2019 AT THE YELEKE SAZY NECROPOLIS

Толеубаев А.Т.¹, Жұматәев Р.С.², Шақенов Т.³, Ергәбілов А.Е.⁴

¹Professor of al-Farabi Kazakh national University

²senior lecturer of al-Farabi Kazakh national University

³PhD student of al-Farabi Kazakh national University

⁴teacher of al-Farabi Kazakh national University

Abstract. In the scientific work, the authors presented a report article on the research carried out in 2019 at the burial site Eleke Sazy-2 of Tarbagatai district by the Shilikta-Tarbagatai archaeological expedition on the initiative of the head of the East Kazakhstan region D. K. Akhmetov. Members of the expedition mentioned in the article presented the works performed in the reporting season, compiled the characteristics of individual monuments. During the excavations, the identified structures and found products are described, the results of comparative analysis are presented. Since the chronological range of archaeological sites in this region is very extensive, in the research work of the scientific group were met with artifacts and iron products characteristic of the Sako-Scythian time, the early Turks and Kazakhs of the XVIII-XX centuries.

Keywords: Eleke Sazy, mound, early iron age, horse harness.

Кіріспе

2019 жылы Шығыс Қазақстан облысының басшысы Д.К. Ахметовтың бастамасымен облыс көлеміндегі археологиялық зерттеу жұмыстары жалғасын тапқан болатын. Бұл жылдың далалық маусымында профессор Ә.Т. Төлеубаевтың жетекшілігімен Шілікті-Тарбағатай археологиялық экспедициясы Елеке сазы-2 қорымында зерттеу жұмыстарын жүргізді. Біздің ғылыми топпен ерте темір дәуірінің бірнеше ескерткіштеріне қазба салынды. Биылғы маусымда Елеке сазы-2 қорымының топографиялық түсірілімі жасалды. Елеке сазы-2 қорымы, Тарбағатай тауының етегінде жеке-жеке үш өзен болып келіп, жазықтың солтүстік-шығысында бір арнаға бірігетін, Қарғыба өзені алқабының бірінші жайылма үсті терассасында орналасқан. Біздің топографиялық топтамамыз бойынша Елеке сазы-2 қорымын екі жекелеген топқа бөліп қарастыруға болады. Екеуі де оңтүстіктен солтүстікке қарай ұзыннан бір-біріне параллель тізбектей орналасқан. Елеке сазы-2 қорымының I тобын шығыс бөлікте орналасқан 108 жеке қорған құрайды. II топ солтүстіктен оңтүстікке 2.5 шақырымға созылып жатқан үлкен, орташа және кіші өлшемді болып келетін 62 қорған мен ғұрыптық ескерткіштерден тұрады. Соның ішінде біздің экспедициямен осы маусымда екі топтан жалпы саны 10 ескерткіш зерттелді. [1]

Әдістері

Алдын ала геофизикалық зерттеулер жүргізу үшін салыстырмалы түрде, II топтың оңтүстік бөлігінде орналасқан 4 үлкен қорған (диаметрі 35м-ден 55м-ге дейін, биіктігі 2-3м) таңдап алынды. Геофизикалық зерттеулер Д. Серікбаев атындағы Шығыс Қазақстан техникалық университетінің мамандарымен іске асырылды.

51-қорған Қазба жұмысы басталмай тұрып қорған дөңгелек пішінді құрылысқа ұқсас болды. Қорғанның беті тегіс әрі кең. Оның өлшемі шығыстан батысқа 18.5м солтүстіктен оңтүстікке 16.5м. Бетінде тонау ізі байқалмады. Қорғанның биіктігі 3,25м, диаметрі ШБ-54,8; ОС-53,7м. (3-сурет) Қорғанның айналасы көзге елеусіз саз қоршаумен қоршалған. Орталық негізгі қоршаудан батыс бағытқа қарай 3,5м қашықтықта ұзындығы шамамен 8м болатын тағы бір қоршау негізгі

қоршауға параллель орналасқан. Қорғанның оңтүстік-батыс бөлігіндегі қоршаудың құрылысы көзге нашар көрінеді.

Қорғанның бетін шым басқан. Шым қабатын тазалау барысында өзеннің малта тастарынан тұратын тас оба ашылды. Тас обаның беткі қабатының бір бөлігі қорғанның етегіндегі үлкен бекітпе тастармен ұштасып жатыр. Ал қорғанның бетінде ешқандай тас құрылыс байқалмады. Қазба жұмыстары шығыстан батысқа, солтүстіктен оңтүстік бағытқа қарай жал қалдырудан басталды. Нәтижесінде қорған 4 секторға бөлінді. Қорғанның шекарасын және обаның батыс бөлігіндегі жалдың құрылысы мен биіктігін анықтау үшін ұзындығы 10 м, ені 2 м болатын қазба салынған болатын.

Қорғанның беткі қабаты толықтай шымнан тазаланғаннан кейін, оның шығысынан батыс бағытқа қарай ені 10м болатын траншея түсірілді. Қазба негізінен толықтай қолмен жүрді. Алынған бос топырақ арнайы техниканың көмегімен қорғанның сыртына төгілді. Траншеяны батыс бағытқа қарай тереңдету барысында қорғанның ортасына жақын маңнан етекте 12,7м қашықтықта шығысқа қарай тастардың жиынтығы байқалды. Бұл тастар кейіннен белгілі болғандай дромостың шығыс етегіндегі тастар екені анықталды.

Қорғанды зерттеу барысында қорғанның инструменталды жоспары, негізгі жоспары және қабір шұңқыры, тағы да қабырғаның сызбалары мен құрылысы түсірілімге алынды.

Бұдан әрі қазба жұмысы қорғанның батыс етегінен шығысқа қарай дәл осындай, ені 10м болатын, траншея салу әдісі арқылы жалғасты. Қорғанның орталық бөлігіне жақындаған тұста қазба екі жақ еніне, яғни оңтүстік және солтүстік қабырғаға қарай 3м ге созылды. Қазу барысында қабаттан-қабатқа қарай қорғанның бос топырақтары болжамды түрде қабір шұңқыры бар деген тұстан алынып отырды. Нәтижесінде қабір шұңқыры мен дромос толықтай тазаланды. Тастан және топырақтан тұратын жерлеу камерасы сопақша пішінді болып қаланған екен. Диаметрі ШБ-7,5м, СБ-8,5м материктен биіктігі 2,4м. Жерлеу камерасының шығыс бөлігінен дромос бастау алады.

Жерлеу камерасын ашу біртіндеп қабаттан қабатқа жүргізілді. Алғашқы қабаттардан үлкенді-кішілі ірі-қара, ұсақ малдың және жылқы сүйектері табылды. Қорғанның ең биік нүктесінен 2,5м тереңдікте орталық және шығыс аймақтан адам сүйегі (омыртқа, бұғана, құйымшақ) табылды. Әрі қарай тереңдету барысында тонаушылардан қалған шашылған адам сүйектері жиі кездесіп отырды. Жерлеу камерасының оңтүстік аймағында еденде анатомиялық қалыптағы адам сүйегінің жамбас сүйегінің бөлшектері табылды. Сүйектің орналасуына қарай мәйіттің басын батысқа қаратып, ұзынынан шалқасымен жатқызып жерлегенін байқауға болады. Дромостың аумағын қазу барысында сазға қаланған дромостың тас қабырғалары ашылды. Дромостың едені қабірдің еденінен 45-50 сантиметрге терең. Расында бұл тереңдік кейіннен тастармен бастырылып қалған.

Жерлеу камерасынан мынандай заттар табылды: жебе ұштары 2 дана, құс мүсіндес алтын әшекей, саңырауқұлақ және түтікше тәріздес ұсақ алтын бисерлер табылды.

Қабір шұңқырын қазу барысында қабірдің үстіндегі тас қорғанның тастарының орнынан қозғалғанына куә болдық. Әсіресе солтүстік-батыс аймақта тастардың қозғалғандығы айқын байқалады.

Бұл қорған туралы біздің шығарған тұжырымдамамыз мынадай:

1. Елеке сазы-2 қорымындағы (II-топ) нөмір 51 қорған осы тарихи аймақтағы ең үлкен қорғандардың бірі және ерте сақ дәуіріндегі патшаға тиесілі болуы мүмкін.

2. Қорғанның архитектурасы, ішкі құрылысы (тастан қаланған жерлеу камерасы, дромос, ағаш бөрене), табылған артефактілер (алтын әшекей, қанатын жайған құс типіндегі бұйым, жебе ұштары) шілікті жазығындағы қорғандармен ұқсас келеді және б.з.д YIII-YII ғ.ғ тиесілі деп мерзімдеме жасаймыз.

Биылғы жылы бір орта көлемдегі және сегіз кіші көлемдегі қорған (оның ішінде біреуі апатты жағдайда) зерттелді. Олардың барлығы Елеке сазы-2 қорымының І-тобында тізбектеле орналасқан. Біздің топографиялық жоспар бойынша бұл қорғандар 70, 71, 72, 73, 74, 79, 89, 90, 94 болып белгіленді. Бұлардың кейбіреуі өте құнды әрі қызықты деректер берді.

70-қорған 51-қорғаннан шығыс бағытқа қарай 100м қашықтықта орналасқан. Диаметрі ШБ-7,4м, СО-6,7м биіктігі 0,4м. Қорғанның бетінен тонау ізінің белгілері байқалмайды. Беті тегіс әрі жұмырланып келген. Қазба солтүстіктен оңтүстікке қарай ені 0,5 м жал қалдырудан басталды. Бетіндегі шым қабаты тазаланғаннан кейін астынан тас оба көрінді. Қорғанның периметрінде бекітпе тас тәріздес тас шеңбер айнала орналасқан. Өлшемі ШБ-6,20м, СО-5,90м. Қорғанның ортасында тас құрылыс орналасқан, және шығыстан батысқа қарай тастардың орнынан жылжығандығы байқалады. Ұзындығы 2,10м ені 1м. Қабірдің шығысынан батысқа қарай бес тақта тас қатар-қатар қаланып жатыр.

Қабір үстіндегі құрылысты ашып болғаннан кейін, қабір шұңқырын тереңдетіп қазу басталды. Ұзындығы 3м ені 1,56м болатын қазба салынды. Қабір шұңқырын 80 см-ге дейін таспен толтырылған. Қабір шұңқырынан басы солтүстік батысқа бағытталаып жерленген адам сүйегі шықты. Ал солтүстік қабырғасынан адамның бас сүйегіне қарама қарсы тұстан керамикалық ыдыс табылды. Бас сүйек пен ыдыстың арасында малдың құймышақ және омыртқа сүйегі орналасқан. Құймышақтың жанында өте нашар сақталған пышақ қойылған екен. Жерленген адамның мойнында әртүрлі тастардан жасалған моншақ табылды.

Талдамалар

71-қорған 70-қорғаннан оңтүстікке қарай 11 метр қашықтықта орналасқан. Бетін шым қабаты басқан. Ортасынан бірнеше тастар байқалып, кішігірім шұңқыр көрініп тұр. Диаметрі ШБ-6,8 м, СО-6,1 м, биіктігі 0,2 м.

Қорғанның орталық нүктесінен 0,3 м болатын солтүстіктен оңтүстік бағытта жал қалдыру арқылы екі секторда қазба салынды.

Шым қабатынан толықтай тазалағаннан кейін қорғанның тас конструкциясы көрінді. Өлшемі СО-5 м, ШБ- 5,7 м. Тас құрылыс сызбасы алынғаннан кейін тастарды алу жұмыстары басталды. Нәтижесінде әртүрлі көлемдегі тастардан қаланған тас шеңбер шықты. Шеңбердің диаметрі ШБ-3 м, СО-2,54 м. Қабір шұңқырының дағы анықталғаннан кейін, қазба 65 см-ге төмен түсіріліп, тақта тастардан тұратын тас жәшік анықталды. Тас жәшік ұзынынан шығыстан батысқа қарай бағытталаып қойылған. Ұзындығы 98 см, ені 55 см. Тас жәшіктің төрт қабырғасы таудың үлкен, жалпақ тақта тастарынан қаланған. Жәшіктің ішін қазу барысында шашылған адам сүйектері мен керамика сынықтары табылды.

72-қорған 71-қорғанға жанаса орналасып, нәтижесінде екі қорғанның формасы сегіз санына ұқсас келеді. Қорғанның беткі қабаты шымнан тұрғанымен, орта тұсында әр жерден бірнеше тастар байқалады.

Дәл 71 қорғандағы сияқты бұл обаға да қазбаны екі секторға бөлумен басталды. Ортасында ені 0,3 м болатын жал қалдырылған болатын.

Шым қабаты ашылғаннан кейін, өлшемдері СО-4,55 м, ШБ-4,5 м болатын қорғанның тас құрылысы көрінді. Тас құрылысты тазалау барысында диаметрі ШБ-3,3 м, СО-2,7 м құрайтын шеңбер анықталып, ортаңғы бөлігінде ұзындығы ШБ-2,16 м, ені 1,45 м болатын қабір шұңқырының дағы көзге түсті. Қабір шұңқырындағы қазба 40 см тереңдікте тастардың жиынтығы анықталған болса, төмен тағы 1 күрек тереңдікте тас жәшік қақпасы ашылды. Тас жәшік шығыстан батысқа бағытталаып, ұзындығы 1,13 м, ені 57 см құрайды. Жәшіктің төрт қабырғасы таудың тақта тастарынан қаланған. Жәшіктің ішінде тізесі бүгулі сол жамбасына қойылған адам сүйегі шықты. Мәйіттің аяқ жағында, яғни жәшіктің солтүстік-шығыс бұрышында екі

керамикалық ыдыс табылды. Ыдыстардың бірі сол қалпы бүтін болса, екіншісі белгісіз себептермен қырына құлап, бірнеше бөлшекке бөлініп қалған екен. Бірінші керамиканың бүйірінде мұрны және мойнында мытып салынған өрнектері бар.

73-қорған 72-қорғанның солтүстігінде 15 м қашықтықта орналасқан, диаметрі ШБ-5,2м, СО-4,8 м, биіктігі 0,2 м, тас аралас шымнан тұратын, тонау белгілерінсіз оба.

Қазба жұмыстары екі секторды қазі арқылы бастау алып, шым қабатының астындағы өлшемі СО-3 м, ШБ-3,3 м құрайтын құрылысты анықтаумен жалғасын тапқан болатын. Аталған құрылыстың артық тастарын алып тастағаннан кейін, шеңбері айқындала түсті. Шеңбер диаметрі ШБ-3,1 м, СО-2,7 м. Ортаңғы тұсында тастардың жиынтығы байқалады. Демек бұл қабір шұңқырының үстіне тасталған тастар. Қабір шұңқырын тереңдету барысында, бұл жерге екі бірдей адамның жерленгені анықталды. Қабірде үлкен адам және нәресте жерленген. Бастары батысқа қарап жатыр. Әйел адам сол жақ қырымен, тізесі бүгілген күйінде басы тас жастыққа жастанып жерленген. Тас жастықтың ұзындығы 51 см, ені 20 см. Сол қолы бас сүйектің астында жастық іспеттес болса, оң қолы үстінде құшақтап жатқан кейіште. Ал баланың сүйегінен бас сүйек пен қабырға сүйегі ғана сақталып қалған.

79-қорған 51-қорғаннан оңтүстік шығысқа қарай 500 м жерде орналасқан. Диаметрі ШБ-13,8 м, СО-12,62 м, биіктігі 0,85 м. Қорғанның үсті тегіс, тонаудың белгілері байқалмайды. Бірақ бұл қорғаннан ешқандай материал табылмады.

Екі сектордың топырағын шығарып тазалағаннан кейін үлкен тастардан қаланған тас шеңбер көрінді. Шеңбердің солтүстік шығыс жағындағы тастары бұзылған. Қорғанның қабір шұңқырын анықтау үшін ортадағы жалды алдық. Жал алынғаннан кейін қорғанның ортасынан тастардың жиынтығы көрінді. Тастар шығыстан батысқа қарай ұзынынан жатыр. Ұзындығы 5,25 м, ал ені 3,80 м. Тас құралыс алынғаннан кейін астынан шағыл тастар шықты. Бұл тонаушылардан қалған із болса керек. Шағылдың астында басы батысқа қараған жерлеу орны бар. Сүйектің төменгі жағы сақталмаған. Ал табылған сүйектерде диаметрі 0,5 см ойықтар бар. Жамбас сүйектің маңында ұзындығы 3,2 см ені 1,1 см болатын қысқыш жатыр.

Нәтижелер

Біздің болжамдарымыз бойынша биылғы жылы біз зерттеген қорғандардың хронологиясы YII-YI ғасырлар аралығын қамтиды, яғни құлажорға – үйсін кезеңдеріне тән болуы тиіс.

Бұл жылы қорғандардың айналасынан табылған құнды әрі қызықты материалдарда жетерлік. Олар сақ-скиф, ерте түрік және де ХҮІІ-ХХ ғасырдағы қазақтарға тән артефактілер мен темір бұйымдар. Бұлардың бәрі қорғандардың маңайынан табылған заттар. Табылған артефактілердің ішінде өзіне қатты назар аудартатқан бұйым қоладан жасалған бұғы бейнесі. Оның көлемі мен артындағы ілмектеріне қарағанда жылқының жүгенін әшекейлеген бұйым болуы мүмкін. Дәл осындай әшекей бұйым деген болжамда бағыланның бейнесі бейнеленген сақина пішінді айылбасы да бар. Ерте сақ кезеңіне бұдан бөлек мына бұйымдарды да жатқызуға болады: ауыздықтар мен сулықтар, қола пышақ, жебе ұштары.

Сонымен қатар Үлкен қорғаннан солтүстік-шығысқа қарай 150 м қашықтықта, арнайы зерттеу барысында табылған грифон бейнесімен өрнектелген қола айылбасы мен сол сюжеттерді қайталайтын төрт сүйір төбе ерекше қызығушылық тудырады. Бұл артефактілердің күндізгі деңгейден 45-50 см тереңдікте табылуымен қатар топтасып қойылғаны ғұрыптық-бағыштау мақсатын айқындап, негізгі маңызын көрсетеді. Алдын-ала болжамалар бойынша аталған заттар салыстырмалы әдіс бойынша ерте сақ-скиф мәдениетіне тиесілі ат әбзелдерінің әшекей бұйымдары болса керек.

Қорытынды

Елеке сазы-2 қорымындағы біз жоғарыда атап көрсеткен екі топты құрайтын қорғандар тізбектері Алтайдағы Аржан, Шілікті сақ қорғандары мен Талды II қорымдарына өте ұқсас нәтижелерге алып келді. Атап айтқанда Үлкен қорғаннан табылған құс бейнесіндегі алтын бұйым және ұсақ саңырауқұлақтар мен түтікше тәріздес алтыннан жасалған бұйымдар 1963 жылы С.С. Черниковтың зерттеу жұмыстарындағы Шілікті патша қорғанынан табылған бұйымдармен өте ұқсас болып келеді[2]. Сонымен қатар №79 қорғаннан табылған қысқыш типтес бұйымды, біз Аржан қорғанынан табылған артефактілер қатарынан кездестіре аламыз[3]. Қорытындылай келгенде биылғы маусымда зерттелген ескерткіштер және табылған бұйымдар негізінде Елеке сазы қорымының хронологиялық шеңбері өте кең ауқымды қамтитынын айта кеткеніміз жөн. Соның негізінде аталған аймақ толыққанды және кешенді зерттеу жұмыстарын қажет етеді.

Әдебиеттер

1. Алтай – түркі әлемінің алтын бесігі. – Өскемен, 2019. – 33 б..
2. Грязнов М.П. Аржан. Царский курган раннескифского времени. –Л.: 1980. – С 12.
3. С.С. Черников Загадка Золотого кургана. Где и когда зародилось «скифское искусство». – М.: 1965. – С 121.

References

1. Altay – turki aleminin altyn besigi. – Oskemen, 2019. – 33 b..
2. GryaznovArzhan M.P. Tsarskiy kurgan ranneskifskogo vremeni. – L.: 1980. – S 12.
3. S.S. Chernikov Zagadka Zolotogo kurgana. Gde i kogda zarodilos' «skifskoye iskusstvo». – M.: 1965. – S 121.

МАЗМҰНЫ

Абдрахим М., Тулешова У. ҚАЗАҚ ХАЛЫҚ АУЫЗ ӘДЕБИЕТІНДЕГІ «ШЕН» ЖӘНЕ РЕСЕЙ ИМПЕРИЯСЫНЫҢ МАРАПАТТАРЫ МӘСЕЛЕСІ.....	5
Ахтаева Н.С., Парух К.И. SPSS – СТАТИСТИКА БАҒДАРЛАМАСЫНДА СТАТИСТИКАЛЫҚ ДЕРЕКТЕРДІ ҚОЛДАНУ АРҚЫЛЫ ДАҒДАРЫС ЖАҒДАЙЫНДА СПОРТШЫЛАРҒА ПСИХОЛОГИЯЛЫҚ КЕҢЕС БЕРУ	12
Байгапанова А.Б., Адильбаева А.С. СЕМЕЙ Өңірі ауыл еңбекшілерінің майданды өнім сұранысымен қамтамасыз етуі.....	19
Балтабаева К.Н. ӨБІЛҚАЙЫР МҰХАММЕД ҒАЗИ БАҒАДУР-ХАН.....	33
Бейсегулова А.Қ. ЭТНИКАЛЫҚ БІРЕГЕЙЛІКТІ САҚТАУДА ТІЛДІҢ ОРНЫ.....	45
Бекжан О.Д. ҚАССАҚ ЭТНОНИМИ ЖАЗЫЛҒАН КӨНЕ ТҮРКІ РУНА ЖАЗУЫНЫҢ МАҒЫНАСЫ.....	50
Гейдаров А. КСРО-НЫҢ ҚҰРЫЛУ ҚАРСАҢЫНДАҒЫ РКСФР-ДІҢ ОҢТҮСТІК КАВКАЗДАҒЫ САЯСАТЫ ЖӘНЕ БҰЛ БАҒЫТТАҒЫ ӨЗГЕШЕЛІКТЕР.....	57
Жайлыбаев Д.Ж. ТҮРКІСТАН ОБЛЫСЫНДАҒЫ МОНО ЖӘНЕ ШАҒЫН ҚАЛАЛАРДЫҢ ДАМУЫ.....	63
Жанақова Н.Т. ҚАЛИ БІЛӘЛОВ – ЕЛІМІЗДЕГІ БІЛІМ ІСІНІҢ БІЛГІР ҰЙЫМДАСТЫРУШЫСЫ.....	68
Жарқынбаева Р.С., Байжанова С.Н. ӨЗБЕКСТАНДАҒЫ ЖОҒАРЫ БІЛІМ БЕРУ ЖҮЙЕСІНІҢ ДАМУЫНЫҢ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ.....	73
Жуматаев Р.С., Кожабекова Ж.Б. ТҮРКІ-МОҢҒОЛ ХАЛЫҚТАРЫНДАҒЫ ЖЫЛҚЫМЕН БАЙЛАНЫСТЫ ДҮНИЕТАНЫМНЫҢ КЕЙБІР ҚЫРЛАРЫ.....	82
Ибраева А. ЖАҒАНША ДОСМҰХАМЕДОВ – АЛАШ ҚОЗҒАЛЫСЫНЫҢ ӨРШІЛ ҚАЙРАТКЕРІ.....	91
Ибраева А. АХМЕТ БІРІМЖАНОВ – АЛАШ ИНТЕЛЛИГЕНЦИЯСЫНЫҢ КӨРНЕКТІ ӨКІЛІ.....	101
Каженова Г.Т. СОЛТҮСТІК ҚАЗАҚСТАНДАҒЫ ӘСКЕРИ КОММУНИЗМ САЯСАТЫНА БҰҚАРА ХАЛЫҚТЫҢ КӨРСЕТКЕН ҚАРСЫЛЫҒЫ.....	111
Кәрібаев Б.Б. ЖӨНІБЕК ХАН.....	120
Кәрібаев Б.Б. КЕРЕЙ ХАН.....	133
Құлышанова А.А. ЖАҢА ӘДІСНАМАЛЫҚ ТӘСІЛДЕР БОЙЫНША ҰЛТТЫҚ САЯСАТЫ БОЛЬШЕВИКТЕР ҚАЛЫПТАСУ КЕЗЕНІНДЕ ТОТАЛИТАРЛЫҚ МЕМЛЕКЕТ.....	150
Қалыбекова М.Ч. XX ғ. 30-40 ЖЫЛДАРЫНДАҒЫ КСРО-НЫҢ ҚҰҒЫН СҮРГІН САЯСАТЫНЫҢ БІР ТҮРІ - ҚАЗАҚСТАНҒА КҮШТЕП ҚОНЫСТАНДЫРУ	154
Қалшабаева Б.К., Шакенов С.Т., Ермабылов А.Е. ҚОЛА ДӘУІРІНДЕГІ ҚАЛБА-НАРЫМ ТҮРҒЫНДАРЫНЫҢ ДҮНИЕТАНЫМЫ (ЖЕРЛЕУ ОРЫНДАРЫ МАТЕРИАЛДАРЫ НЕГІЗІНДЕ).....	163
Қойгелдиев М.Қ. МАҒЖАН ЖҰМАБАЕВ: АЛАШТЫҚ ҚАЛАМҒЕРЛЕР МАНИФЕСІ.....	170
Қойгелдиев М.Қ. ЕСМАҒАМБЕТ ИСМАЙЛОВ: МЕН ӘДЕБИЕТТІ БАРЛЫҚ МҮДДЕМНЕН ЖОҒАРЫ ҚОЙДЫМ!.....	192
Қорабай С.С. «ДАНА ХИКАР ХИКАЯСЫ» ЖӘДІГЕРІ – АРМЯН ЖАЗУЫНДАҒЫ ОРТА ҒАСЫРЛЫҚ ҚЫПШАҚ ЖАЗБА ЕСКЕРТКІШІ.....	226

Майданали З.	
ТӨРЕ ЖӘНЕ ШЫҢҒЫС ХАННЫҢ ЖАСАҒЫН ЗЕРТТЕУДЕГІ ЗАМАНАУИ ҒЫЛЫМИ ПАРАДИГМАЛАР.....	232
Мамедзаде У.К.	
ӘЗЕРБАЙЖАН РЕСПУБЛИКАСЫ АЙМАҚТАҒЫ БЕЙБІТШІЛІК ПЕН ТҰРАҚТЫЛЫҚТЫҢ КЕПІЛІ РЕТІНДЕ..	238
Мамиров Т.Б., Клышев Е.Е.	
ОЙСЫЛҚАРА ЖЕРІНДЕГІ ТАС ДӘУІРІНІҢ ЕСКЕРТКІШТЕРІ ТУРАЛЫ(АҚТӨБЕ ОБЛЫСЫ):	
АЛДЫН-АЛА ХАБАРЛАМА.....	247
Молдабаева Д.Ж., Маратұлы Т.	
Х-ХІ Ғ. ҚАРАХАН МЕМЛЕКЕТІНІҢ ШЫҒЫС САЯСАТЫ: КОЧО ҰЙҒЫР ИДИҚҰТТЫҒЫМЕН	
СОҒЫСЫ ЖӘНЕ ХОТАНДЫ ЖАУЛАП АЛУЫ.....	254
Мургабаев С.С.	
ҚАРАТАУ ПЕТРОГЛИФТЕРІНДЕГІ ТҮРКІ КЕЗЕҢІНІҢ БЕЙНЕЛЕРІ МЕН ТАҢБАЛАРЫ.....	262
Мұхитов Қ.	
ГҮРЬЕВ-ҚАНДЫАҒАШ ТЕМІР ЖОЛЫНЫҢ САЛЫНУ ТАРИХЫ.....	282
Омарова Г.Ә.	
АЛЖИР ҚАСІРЕТІ: АЗАП ШЕККЕН АНАЛАР ЕСТЕЛІГІНДЕ.....	289
Оспанғалиев Қ.Ә.	
БҮКІЛРЕСЕЙЛІК ҚҰРЫЛТАЙ ЖИНАЛЫСЫ ҚАРСАҢЫНДАҒЫ ШЫҒЫС ҚАЗАҚСТАННЫҢ	
ҚОҒАМДЫ-САЯСИ ЖАҒДАЙЫ.....	297
Саурықова Ж.С.	
ҚАЗАҚСТАНДАҒЫ ҰЖЫМДАСТЫРУ ЖӘНЕ КУЛАКТАРДЫ ЖОЮ ПРОЦЕСІНДЕГІ БҰРМАЛАНУЛАР.....	309
Смағұлов Б.	
ТОҢЫКӨКТИҢ ЕКІНШІ ТҮРІК ҚАҒАНДЫҒЫ КЕЗІНДЕГІ ҚОҒАМДЫҚ ЖӘНЕ	
ӘСКЕРИ-САЯСИ ҚЫЗМЕТІ (VII – VIII ғғ.).....	318
Сұлтанғалиева Г., Ануаров Н.Т.	
ОРЕНБУРГ КАДЕТ КОРПУСЫ ЖӘНЕ XIX Ғ. ҚАЗАҚ ОФИЦЕРЛЕРІ.....	330
Ташқараева Ә.М.	
АБУ-Л-ҒАЗИ БАҒАДҮР ХАН: ӨМІРІ МЕН ҚОҒАМДЫҚ ҚЫЗМЕТІ.....	338
Төлеубаев Ә.Т., Жұматаев Р.С., Шакенов С.Т., Ерғабылов А.Е.	
ШІЛІКТІ-ТАРБАҒАТАЙ АРХЕОЛОГИЯЛЫҚ ЭКСПЕДИЦИЯСЫНЫҢ 2019 ЖЫЛЫ ЕЛЕКЕ САЗЫ ҚОРЫМЫНДА	
ЖҮРГІЗГЕН ЗЕРТТЕУ ЖҰМЫСТАРЫ.....	347
Хасенова Б.М.	
АРХЕОЛОГИЯ БОЙЫНША КИМАК ҚОҒАМЫНДАҒЫ ГЕНДЕР.....	353

СОДЕРЖАНИЕ

Абдрахим М., Тулешова У. ВОПРОСЫ «ЧИНА» И НАГРАД РОССИЙСКОЙ ИМПЕРИИ В КАЗАХСКОМ УСТНОМ НАРОДНОМ ТВОРЧЕСТВЕ.....	5
Ахтаева Н.С., Парух К.И. ПСИХОЛОГИЧЕСКОЕ КОНСУЛЬТИРОВАНИЕ СПОРТСМЕНОВ В КРИЗИСНЫХ СИТУАЦИЯХ С ИСПОЛЬЗОВАНИЕМ СТАТИСТИЧЕСКОЙ ВЫКЛАДКИ ДАННЫХ В ПРОГР.....	12
Байгапанова А.Б., Адильбаева А.С. ОБЕСПЕЧЕНИЕ СЕЛЬСКИМ НАСЕЛЕНИЕМ СЕМИПАЛАТИНСКОГО РЕГИОНА ПОТРЕБНОСТЕЙ ФРОНТА.....	19
Балтабаева К.Н. АБУЛХАИР МУХАММЕД ГАЗИ БАХАДУР-ХАН.....	33
Бейсегулова А.К. РОЛЬ ЯЗЫКА В СОХРАНЕНИИ ЭТНИЧЕСКОЙ ИДЕНТИЧНОСТИ.....	45
Бекжан О.Д. ЗНАЧЕНИЯ ДРЕВНЕ ТЮРКСКОГО РУНИЧЕСКОГО ПИСЬМА, ГДЕ НАПИСАН ЭТНОНИМ КАССАК.....	50
Гейдаров А. ПОЛИТИКА РСФСР НА ЮЖНОМ КАВКАЗЕ НАКАНУНЕ ОБРАЗОВАНИЯ СССР И РАЗЛИЧИЯ В ДАННОМ НАПРАВЛЕНИИ.....	57
Жайлыбаев Д.Ж. РАЗВИТИЕ МАЛЫХ И МОНО ГОРОДОВ ТУРКЕСТАНСКОЙ ОБЛАСТИ.....	63
Жанакоева Н.Т. КАЛИ БИЛАЛОВ – ТАЛАНТЛИВЫЙ ОРГАНИЗАТОР ОБРАЗОВАНИЯ В СТРАНЕ.....	68
Жаркынбаева Р.С., Байжанова С.Н. ОСОБЕННОСТИ РАЗВИТИЯ СИСТЕМЫ ВЫСШЕГО ОБРАЗОВАНИЯ РЕСПУБЛИКИ УЗБЕКИСТАН.....	73
Жуматаев Р.С., Кожобекова Ж.Б. НЕКОТОРЫЕ АСПЕКТЫ МИРОВОЗЗРЕНИЯ ТЮРКО-МОНГОЛЬСКИХ НАРОДОВ, СВЯЗАННЫЕ С ЛОШАДЬЮ.....	82
Ибраева А. ЖАХАНША ДОСМУХАМЕДОВ – АМБИЦИОЗНЫЙ ДЕЯТЕЛЬ АЛАШСКОГО ДВИЖЕНИЯ.....	91
Ибраева А. АХМЕТ БИРИМЖАНОВ – ВЫДАЮЩИЙСЯ ПРЕДСТАВИТЕЛЬ АЛАШСКОЙ ИНТЕЛЛИГЕНЦИИ.....	101
Каженова Г.Т. СОПРОТИВЛЕНИЕ НАРОДНЫХ МАСС ПОЛИТИКЕ ВОЕННОГО КОММУНИЗМА В СЕВЕРНОМ КАЗАХСТАНЕ.....	111
Карибаев Б.Б. ЖАНИБЕК ХАН.....	120
Карибаев Б.Б. КЕРЕЙ ХАН.....	133
Кульшанова А.А. НОВЕЙШИЕ МЕТОДОЛОГИЧЕСКИЕ ПОДХОДЫ ПО НАЦИОНАЛЬНОЙ ПОЛИТИКЕ БОЛЬШЕВИКОВ В ПЕРИОД СТАНОВЛЕНИЯ ТОТАЛИТАРНОГО ГОСУДАРСТВА.....	150
Калыбекова М.Ч. ПРИНУДИТЕЛЬНОЕ ПЕРЕСЕЛЕНИЕ НАРОДОВ В КАЗАХСТАН КАК ФОРМА РЕПРЕССИВНОЙ ПОЛИТИКИ СССР (1937-1945).....	154
Калшабаева Б.К., Шакенов С.Т., Ергабылов А.Е. МИРОВОЗЗРЕНИЕ НАСЕЛЕНИЯ КАЛБА-НАРЫМСКИХ ПРЕДГОРИЙ В ЭПОХУ БРОНЗЫ (НА ОСНОВАНИИ МАТЕРИАЛОВ ЗАХОРОНЕНИЙ).....	163
Койгелдиев М. МАГЖАН ЖУМАБАЕВ: МАНИФЕСТ НАЦИОНАЛЬНОГО ПИСАТЕЛЯ.....	170
Койгелдиев М. ЕСМАГАМБЕТ ИСМАИЛОВ: Я ЛИТЕРАТУРУ СТАВИЛ ВЫШЕ ВСЕХ СВОИХ ИНТЕРЕСОВ!.....	192
Корабай С.С. «СКАЗАНИЕ О ПРЕМУДРОМ ХИКАРЕ» – АРМЯНОПИСЬМЕННЫЙ КЫПЧАКСКИЙ ПАМЯТНИК СРЕДНЕВЕКОВЬЯ.....	226

Майданали З. СОВРЕМЕННЫЕ НАУЧНЫЕ ПАРАДИГМЫ И ТЕНДЕНЦИИ В ИЗУЧЕНИИ ТÖРЕ И ЯСЫ ЧИНГИСХАНА.....	232
Мамедзаде У.К. АЗЕРБАЙДЖАНСКАЯ РЕСПУБЛИКА КАК ГАРАНТ МИРА И СТАБИЛЬНОСТИ В РЕГИОНЕ.....	238
Мамиров Т.Б., Клышев Е.Е. О ПАМЯТНИКАХ КАМЕННОГО ВЕКА МЕСТНОСТИ ОЙСЫЛКАРА (АКТЮБИНСКАЯ ОБЛ.): ПРЕДВАРИТЕЛЬНОЕ СООБЩЕНИЕ.....	247
Молдабаева Д.Ж., Маратұлы Т. ВОСТОЧНАЯ ПОЛИТИКА КАРАХАНИДСКОГО ГОСУДАРСТВА В X-XI ВЕКАХ: ВОЙНА С УЙГУРСКИМ ИДИКУТСТВОМ КОЧО И ЗАВОЕВАНИЕ ХОТАНА.....	254
Мургабаев С.С. ИЗОБРАЖЕНИЯ И ТАМГИ РАННЕТЮРКСКОГО ПЕРИОДА В ПЕТРОГЛИФАХ КАРАТАУ.....	262
Мухитов К. ИСТОРИЯ СТРОИТЕЛЬСТВА ЖЕЛЕЗНОЙ ДОРОГИ ГУРЬЕВ-КАНДАГАЧ.....	282
Омарова Г.А. ГОРЕСТИ АЛЖИРА В ВОСПОМИНАНИЯХ МАТЕРЕЙ-УЗНИЦ.....	289
Оспангалиев К.А. ОБЩЕСТВЕННО-ПОЛИТИЧЕСКАЯ СИТУАЦИЯ В ВОСТОЧНОМ КАЗАХСТАНЕ НАКАНУНЕ ВСЕРОССИЙСКОГО УЧРЕДИТЕЛЬНОГО СОБРАНИЯ.....	297
Саурыкова Ж.С. ПЕРЕГИБЫ И ИСКРИВЛЕНИЯ В ПРОЦЕССЕ КОЛЛЕКТИВИЗАЦИИ И РАСКУЛАЧИВАНИЯ В КАЗАХСТАНЕ.....	309
Смагулов Б. ОБЩЕСТВЕННАЯ И ВОЕННО-ПОЛИТИЧЕСКАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ ТОНЬЮКУКА В ПЕРИОД ВТОРОГО ТЮРКСКОГО КАГАНАТА (VII – VIII ВВ.).....	318
Султангалиева Г.С., Ануаров Н.Т. ОРЕНБУРГСКИЙ КАДЕТСКИЙ КОРПУС И КАЗАХСКИЕ ОФИЦЕРЫ XIX В.....	330
Ташкараева А.М. АБУ-Л-ГАЗИ БАХАДУР ХАН: ЖИЗНЬ И ОБЩЕСТВЕННАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ.....	338
Төлеубаев Ә.Т., Жұматаев Р.С., Шакенов С.Т., Ерғабылов А.Е. ИССЛЕДОВАНИЯ, ПРОВЕДЕННЫЕ ШИЛИКТИ - ТАРБАГАТАЙСКОЙ АРХЕОЛОГИЧЕСКОЙ ЭКСПЕДИЦИЕЙ В 2019 ГОДУ НА МОГИЛЬНИКЕ ЕЛЕКЕ САЗЫ.....	347
Хасенова Б.М. ГЕНДЕР В КИМАКСКОМ ОБЩЕСТВЕ ПО ДАННЫМ АРХЕОЛОГИИ.....	353

CONTENTS

Abdrakhim M., Tuleshova U.	
QUESTIONS OF “RANK” AND AWARDS OF THE RUSSIAN EMPIRE IN THE KAZAKH ORAL FOLK.....	5
Akhtayeva N.S., Paruch K.I.	
PSYCHOLOGICAL CONSULTING OF ATHLETES IN CRISIS SITUATIONS USING STATISTICAL DATA CALCULATIONS IN THE SPSS-STATISTICS PROGRAM.....	12
Baigapanova A.B., Adilbayeva A.S.	
COVERING THEFRONT DEMANDS BY THE RURAL POPULATION OF THE SEMIPALATINSK REGION.....	19
Baltabayeva K.	
ABULKHAIR MUKHAMET GAZI BAKHADUR-KHAN.....	33
Beysegulova A.K.	
THE ROLE OF LANGUAGE IN PRESERVING ETHNIC IDENTITY.....	45
Bekzhan O.D.	
THE VALUES OF THE ANCIENT TURKIC RUNIC LETTERS, WHERE THE WRITTEN WORD KASSAK.....	50
Heydarov A.	
THE SOUTH CAUCASUS POLICY OF RSFSR ON THE EVE OF THE USSR ESTABLISHMENT AND DIFFERENCES IN THIS DIRECTION.....	57
Zhailybayev D.Zh.	
DEVELOPMENT OF SMALL AND MONO CITIES OF TURKESTAN REGION.....	63
Zhanakova N.T.	
KALI BILALOV – TALENTED ORGANIZER OF EDUCATION IS IN COUNTRYS.....	68
Zharkynbayeva R., Baizhanova S.	
FEATURES OF THE DEVELOPMENT OF THE HIGHER EDUCATION SYSTEM OF THE REPUBLIC OF UZBEKISTAN.....	73
Zhumataev R.S., Kozhabekova Zh.B.	
SOME ASPECTS OF WORLDVIEW RELATED TO HORSES AT TURK-MONGOLIAN PEOPLES.....	82
Ibraeva A.	
ZHAKHANSHA DOSMUKHAMEDOV – THE AMBITIOUS ACTOR OF THE ALASH MOVEMENT.....	91
Ibraeva A.	
AKHMET BIRIMZHANOV – THE OUTSTANDING REPRESENTATIVE OF THE ALASH INTELLIGENTSIA.....	101
Kazhenova G.	
THE RESISTANCE OF THE POPULATION TO THE POLICY OF WAR COMMUNISM IN NORTHERN KAZAKHSTAN.....	111
Karibaev B.	
JANIBEK KHAN.....	120
Karibaev B.	
KEREY KHAN.....	133
Kulshanova A.A.	
THE LATEST METHODOLOGICAL APPROACHES TO THE NATIONAL POLICY OF THE BOLSHEVIKS IN THE PERIOD OF THE TOTALITARIAN STATE FORMATION.....	150
Kalybekova M.Ch.	
FORCED RESETTLEMENT OF PEOPLES TO KAZAKHSTAN AS A FORM OF REPRESSIVE POLICY OF THE USSR (1937-1945).....	154
Kalshabayeva B.K., Shakenov S.T., Ergabylov A.E.	
WORLDVIEW OF THE POPULATION OF KALBA-NARYM FOOTHILLS IN THE BRONZE AGE (BASED ON BURIAL MATERIALS).....	163
Koigeldiyev M.	
MAGZHAN ZHUMABAYEV: MANIFESTO OF A NATIONAL WRITER.....	170
Koigeldiyev M.	
YESMAGAMBET ISMAILOV: I PUT LITERATURE ABOVE ALL MY INTERESTS!.....	192
Korabay S.	
A «STORY ABOUT WISE HIKAR» IS ARMENIAN WRITING KIPCHAK MONUMENT OF MIDDLE AGES.....	226
Maidanali Z.	
MODERN SCIENTIFIC PARADIGMS AND TRENDS IN THE STUDY OF TÖRE AND YASY CHINGISKHAN.....	232

Mamedzade U.K.	
REPUBLIC OF AZERBAIJAN AS A GUARANTOR OF PEACE AND STABILITY IN THE REGION.....	238
Mamirov T.B., Klyshev E.E.	
ABOUT THE STONE AGE SITES OF OYSYLKARA (AKTOBE REGION): PRELIMINARY REPORT.....	247
Moldabayeva D.J., Maratulu T.	
THE EASTERN POLICY OF QARAKHANID STATE IN X-XI CENTURIES:THE WARFARE BETWEEN KOCHO KINGDOM OF UYGHURS AND THE INVASION OF KHOTAN.....	254
Murgabayev S.S.	
IMAGES AND TAMGI OF THE EARLY TURKISH PERIOD IN KARATAU PETROGLYPHS.....	262
Mukhitov K.	
THE HISTORY OF THE RAILWAY GURYEY-KANDAGASH CONSTRUCTION.....	282
Omarova G.	
THE SORROWS OF ALGERIA IN THE MEMORIES OF MOTHERS-PRISONERS.....	289
Ospangaliev K.A.	
SOCIO-POLITICAL SITUATION IN EAST KAZAKHSTAN ON THE EVE OF THE ALL-RUSSIAN CONSTITUENT ASSEMBLY.....	297
Saurykova Zh.	
EXCESSES AND DISTORTIONS IN THE PROCESS OF COLLECTIVIZATION AND DISPOSSESSION IN KAZAKHSTAN.....	309
Smagulov B.	
MILITARY-POLITICAL ACTIVITY OF TONYUKUK IN THE PERIOD OF SECOND TURKIC QAGHANATE (VII - VIII CENTURIES).....	318
Sultangalieva G.S., Anuarov N.T.	
ORENBURG CADET CORPS AND KAZAKH OFFICERS IN THE XIX CENTURY.....	330
Tashkaraeva A.	
ABU-L-GHAZI BAHADUR KHAN: LIFE AND PUBLIC ACTIVITIES.....	338
Toleubaev A.T., Zhumatayev R.S., Shakenov T., Ergabilov A.E.	
RESEARCH WORK CARRIED OUT BY THE SHILIKTY-TARBAGATAI ARCHAEOLOGICAL EXPEDITION IN 2019 AT THE YELEKE SAZY NECROPOLIS.....	347
Khasenova B.M.	
GENDER IN THE KIMAK SOCIETY ACCORDING TO DATA OF ARCHEOLOGY.....	353

EDU.E-HISTORY.KZ

электрондық ғылыми журналы 2019. 4(20)

Бас редактор:
Қабылдинов З.Е.

Компьютерде беттеген:
Зикирбаева В.С.

Жарияланған күні: 15.12.2019.
Пішімі 70х100/16. Баспа табағы 26,6.

Құрылтайшысы және баспагері:
Қазақстан Республикасы Ғылым және жоғары білім министрлігі Ғылым комитеті
Ш.Ш. Уәлиханов атындағы Тарих және этнология институты
ШЖҚ РМК

Редакция мен баспаның мекен-жайы:
050010, Қазақстан Республикасы, Алматы қ., Шевченко көш., 28-үй
ҚР ҒЖБМ ҒК Ш.Ш. Уәлиханов атындағы Тарих және этнология институты
ШЖҚ РМКТел.: +7 (727) 261-67-19, +7 (727) 272-47-59

E-mail: edu.history@bk.ru.
Журнал сайты: <https://edu.e-history.kz>

Ш.Ш. Уәлиханов ат. ТжЭИ басылған:
050010 Қазақстан Республикасы, Алматы қ., Шевченко көш., 28-үй